

Sygn. akt VI A Ca 198/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 czerwca 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SA – Agata Zając (spr.)

Sędzia SA – Marek Podogrodzki

Sędzia SO del. – Ewa Dietkow

Protokolant: – sekr. sądowy Katarzyna Kędzierska

po rozpoznaniu w dniu 26 czerwca 2012 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa(...) Stowarzyszenia (...) w W.

przeciwko Ł. K.

o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów

z dnia 17 listopada 2011 r. sygn. akt XVII Am C 2988/10

I. oddala apelację,

II. zasądza od Ł. K. na rzecz (...) Stowarzyszenia (...) w W. kwotę 270 (dwieście siedemdziesiąt) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt VI ACa 198/12

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 6 października 2010 r.(...) Stowarzyszenie (...) wniosło o uznanie za niedozwolone i zakazanie wykorzystywania w obrocie z konsumentami postanowienia zawartego w pkt 3.5 zd. 1 wzorca umownego o nazwie „Warunki uczestnictwa i rezygnacji w imprezach (...)” o treści: „uczestnicy odpowiadają za wyrządzone przez siebie szkody, za które mają obowiązek zapłacić w miejscu ich powstania z własnych środków” oraz zasądzenie kosztów postępowania.

Pozwany Ł. K. wniósł o odrzucenie pozwu ewentualnie o oddalenie powództwa podnosząc, że postanowienie wzorca o kwestionowanej treści znajduje się już w rejestrze klauzul niedozwolonych.

Sąd Okręgowy w Warszawie Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów wyrokiem z dnia 17 listopada 2011 r. uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez Ł. K. prowadzącego działalność gospodarczą pod nazwą (...) z siedzibą w W. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści: „uczestnicy odpowiadają za wyrządzone przez siebie szkody, za które mają obowiązek zapłacić w miejscu ich powstania z własnych środków”, zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 360 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego, polecił pobranie od

pozwanego kwoty 600 zł tytułem opłaty od pozwu, od uiszczenia której powód by zwolniony z mocy ustawy i zarządził publikację prawomocnego wyroku w Monitorze Sądowym i Gospodarczym na koszt pozwanego.

Sąd Okręgowy ustalił, że pozwany Ł. K. prowadzi działalność gospodarczą pod nazwą (...) z siedzibą w W. polegającą na świadczeniu usług turystycznych i posługiwał się w obrocie z konsumentami wzorcem umownym o nazwie „Warunki uczestnictwa i rezygnacji w imprezach (...)”, zawierającym zakwestionowane przez powoda postanowienie o treści: „uczestnicy odpowiadają za wyrządzone przez siebie szkody, za które mają obowiązek zapłacić w miejscu ich powstania z własnych środków”.

Sąd Okręgowy wskazał, że nie znalazł podstaw do odrzucenia pozwu, powołując na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2008 r. III CZP 80/08, w której Sąd Najwyższy stwierdził, że rozszerzona prawomocność wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone nie wyłącza możliwości wytoczenia powództwa przez tego samego lub innego powoda przeciwko innemu przedsiębiorcy, niebiorącemu udziału w postępowaniu, w którym zapadł wyrok, stosującemu takie same lub podobne postanowienia wzorca, jak wpisane do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.

Wobec powyższego fakt wpisania tożsamej klauzuli do rejestru klauzul niedozwolonych na skutek uznania jej za niedozwoloną w postępowaniu przez Sądem Ochrony Konkurencji i Konsumentów prowadzonym wobec innych stron, w ocenie Sądu Okręgowego nie decyduje o niedopuszczalności orzekania przez Sąd w przedmiocie jej abuzywności.

Sąd Okręgowy poddał treść postanowienia wzorca umowy ocenie w świetle przesłanek z art. 385¹ k.c. i uznał, że klauzula stosowana przez pozwanego jest abuzywna.

Przede wszystkim postanowienie nie jest indywidualnie uzgadniane z konsumentami i nie dotyczy świadczenia głównego wynikającego z umowy.

W ocenie Sądu Okręgowego stosowane przez pozwanego postanowienie umowne zawiera uregulowanie przewidujące obowiązek zapłaty przez konsumenta będącego uczestnikiem imprezy za wyrządzoną przez niego szkodę z własnych środków w miejscu powstania szkody. Wprawdzie w treści uregulowania nie wskazano, że chodzi o niezwłoczną zapłatę za wyrządzone szkody, jednak wobec oznaczenia, że spełnienie tego obowiązku powinno nastąpić w miejscu powstania szkody, postanowienie to może być interpretowane jako przewidujące obowiązek zapłaty za wyrządzone szkody w czasie imprezy, kiedy i gdzie szkoda wystąpiła, zaś taki obowiązek należałoby uznać za żądanie przedwczesne i zbyt uciążliwe dla konsumenta. Nałożenie na konsumenta obowiązku zapłaty odszkodowania za wyrządzone szkody w miejscu ich powstania w sytuacji wątpliwości związanych z zasadnością kierowanych wobec konsumenta roszczeń, wątpliwościami co do rozmiarów strat, wartością szkody, może powodować, że konsument ten pozbawiony zostanie możliwości przeanalizowania sprawy w normalnych warunkach lub możliwości skorzystania z profesjonalnej pomocy prawnej. Ponadto konsument może nie być w stanie uiścić zapłaty za wyrządzoną szkodę podczas imprezy, a obciążenie go takim obowiązkiem może utrudnić mu a nawet uniemożliwić dalsze korzystanie z imprezy turystycznej.

W ocenie Sądu Okręgowego przy takim rozumieniu przedmiotowego postanowienia należałoby uznać, że określa ono prawa i obowiązki organizatora i uczestnika imprezy w sposób nierównorzędny, nakładając na konsumenta obowiązek naprawienia szkody w miejscu jej powstania i w czasie imprezy, podczas gdy odpowiedzialność odszkodowawcza pozwanego rozpoczyna się dopiero po rozpoznaniu reklamacji klienta, po zakończeniu imprezy.

Sąd Okręgowy wskazał, że nawet przy wskazanej przez pozwanego interpretacji postanowienia zgodnie z którą konsument ma zapłacić za wyrządzone szkody w miejscu ich powstania, ale niekoniecznie w trakcie imprezy konsument zmuszony byłby do poniesienia kosztów związanych z dojazdem na miejsce wyrządzenia szkody po zakończeniu imprezy i zebraniu niezbędnej kwoty.

Wobec powyższego Sąd Okręgowy uznał, że zakwestionowane postanowienie stanowi nadużycie przewagi kontraktowej pozwanego jako profesjonalisty względem konsumenta, godzi w równowagę kontraktową i prowadzi do nieusprawiedliwionej dysproporcji praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta. Tym samym zakwestionowana

klauzula stanowi niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., wobec czego Sąd Okręgowy zakazał jej stosowania na podstawie art. 479⁴² k.p.c.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł pozwany, zaskarżając wyrok w całości i zarzucając:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego - art. 385¹ k.c. przez jego błędną wykładnię;
2. naruszenie przepisów prawa procesowego mające zasadniczy wpływ na treść wydanego w sprawie wyroku, tj:
 - art. 479⁴³ k.p.c. w zw. z art. 365 k.p.c. i 366 k.p.c. poprzez pominięcie skutku w postaci zakresu przedmiotowego i podmiotowego rozszerzonej prawomocności wyroków, na podstawie których zostały wpisane do Rejestru Klauzul Niedozwolonych klauzule identyczne bądź tożsame pod względem materialnym do klauzuli badanej w sprawie niniejszej;
 - art. 222 k.p.c. w zw. z art. 199 k.p.c. poprzez nie wydanie przez sąd I instancji odrębnego postanowienia w przedmiocie odmowy odrzucenia pozwu, w konsekwencji czego pozwany został pozbawiony możliwości zaskarżenia niekorzystnego orzeczenia;
 - art. 199 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie przez sąd I instancji zarzutu powagi rzeczy osądzonej.

Wskazując na powyższe pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i odrzucenie pozwu oraz umorzenie postępowania w sprawie, względnie, z uwagi na naruszenie przepisu art. 222 k.p.c. o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania celem umożliwienia pozwanemu zgodnego z procedurą cywilną zaskarżenia postanowienia o odmowie odrzucenia pozwu, bądź o zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa z uwagi na brak podstaw materialnoprawnych do stwierdzenia abuzywności badanej w niniejszej sprawie klauzuli kontraktowej.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych, które Sąd Apelacyjny przyjmuje za własne, przy czym pozwany nie kwestionował, że stosował wzorzec zawierający zakwestionowane postanowienie przy zawieraniu umów z konsumentami.

Odnosząc się w pierwszym rzędzie do najdalej idących zarzutów procesowych, których uwzględnienie skutkowałoby odrzuceniem pozwu należy wskazać, że Sądu Apelacyjny w niniejszym składzie podziela pogląd Sądu Okręgowego co do braku podstaw do zastosowania art. 199 k.p.c.

W przytoczonej przez Sąd Okręgowy uchwale z dnia 7 października 2008 r. III CZP 80/08 Sąd Najwyższy jednoznacznie rozstrzygnął kwestię zakresu rozszerzonej prawomocności wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone określonej w art. 479⁴³ k.p.c. uznając, iż nie uzasadnia ona odrzucenia pozwu wniesionego przeciwko innemu przedsiębiorcy stosującemu taką samą klauzulę jak klauzula wpisana do rejestru prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

Sąd Apelacyjny nie znalazł więc podstaw do uchylenia zaskarżonego wyroku i odrzucenia pozwu.

Za bezzasadne należy konsekwentnie uznać zarzuty naruszenia art. 222 k.p.c. w zw. z art. 199 k.p.c. dotyczące nie wydania przez Sąd Okręgowy postanowienia oddalającego zarzut powagi rzeczy osądzonej. Niewątpliwie z uwagi na podniesienie przez pozwanego takiego zarzutu Sąd Okręgowy powinien zastosować przepis art. 222 k.p.c. i wydać postanowienie podlegające odrębnemu zaskarżeniu. Przepis art. 222 k.p.c. ma jednak umożliwić ostateczne rozstrzygnięcie kwestii spornych dotyczących zarzutów, których uwzględnienie skutkowałoby odrzuceniem pozwu na wczesnym etapie postępowania, aby uniknąć zbędnego prowadzenia sporu i – często obszernego – postępowania

dowodowego, zakończonego ostatecznie orzeczeniem nie odnoszącym się do kwestii materialnoprawnych. W sprawie niniejszej strony nie zgłaszały wniosków dowodowych i przedstawiły swoje argumenty dotyczące zarzutu powagi rzeczy osądzonej, jak i przesłanek materialnoprawnych na jakich oparte zostało żądanie pozwu w pismach procesowych. W tej sytuacji, skoro Sąd Okręgowy nie widział podstaw do odrzucenia pozwu, zbędne i nieekonomiczne z punktu widzenia procesowego byłoby wydawanie postanowienia odmawiającego odrzucenia pozwu, a w konsekwencji odroczenie rozprawy i oczekiwanie na rozpoznanie zażalenia, skoro na tej samej rozprawie mógł zapasć wyrok rozstrzygający istotę sporu.

Należy przy tym mieć na względzie fakt, że zgodnie z art. 378 § 1 k.p.c., niezależnie od treści zarzutów podnoszonych w apelacji, sąd II instancji obowiązany jest z urzędu – w granicach zaskarżenia – wziąć pod uwagę nieważność postępowania, która miałaby miejsce także wówczas, gdyby niedopuszczalność orzekania co do meritum wynikała z zakresu rozszerzonej prawomocności z mocy art. 479⁴³ k.p.c. .

Obowiązkiem Sądu Apelacyjnego jest zatem rozważenie także z urzędu czy w postępowaniu przed Sądem Okręgowym doszło do nieważności postępowania spowodowanej powagą rzeczy osądzonej, a tym samym bezprzedmiotowe byłoby uwzględnienie wniosku pozwanego o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu jedynie w celu wydania postanowienia oddalającego zarzut wywodzony z art. 199 k.p.c.

Sąd Apelacyjny podziela też stanowisko Sądu Okręgowego co do zaistnienia przesłanek z art. art. 385¹ § 1 k.c.

Przede wszystkim należy wskazać, że zakwestionowane postanowienie wzorca stosowanego przez pozwanego określa miejsce spełnienia świadczenia przez konsumenta obowiązane do naprawienia szkody w sposób odmienny od uregulowania z art. 454 k.c.

W dniu 13 stycznia 2011 r. Sąd Najwyższy podjął uchwałę w sprawie III CZP 119/10 stwierdzając, że postanowienie wzorca umowy, sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem ustawy, nie może być uznane za niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 k.c.).

Sąd Najwyższy wskazał, że postanowienie wzorca umowy sprzeczne z ustawą nie może wyrzeć skutku prawnego i nie może kształtować praw i obowiązków konsumenta oraz nie jest w stanie rażąco naruszyć jego interesów, a w konsekwencji nie może też podlegać ocenie z punktu widzenia zgodności z dobrymi obyczajami. Postanowienie wzorca umownego sprzeczne z ustawą jest nieważne, a art. 385¹ k.c. nie może być traktowany jako przepis, który przewiduje inny skutek w rozumieniu art. 58 § 1 in fine k.c., w szczególności ten, że na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednio przepisy ustawy.

W ocenie Sądu Apelacyjnego nie ma jednak podstaw do uznania, iż kwestionowane przez powoda postanowienie zawarte w stosowanym przez pozwanego wzorcu umownym jest sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem ustawy, a tym samym jest postanowieniem nieważnym.

Przepis art. 454 k.c., jest bowiem przepisem o charakterze dyspozytywnym, określającym miejsce spełnienia świadczenia tylko w wypadku, gdy strony umowy nie określiły miejsca spełnienia świadczenia lub gdy nie wynika ono z właściwości zobowiązania. W treści przepisu art. 454 k.c. ustawodawca wprost określił zakres zastosowania wynikającej z niego normy prawnej wskazując, iż pierwszeństwo ma wola stron i właściwość zobowiązania. Tym samym określenie miejsca spełnienia świadczenia należy do sfery swobody umów, w ramach której strony mogą dowolnie kształtować treść łączących je stosunków prawnych, w granicach wyznaczonych treścią art. 353¹ k.c.

Jednym z przepisów określających granicę swobody umów jest niewątpliwie art. 385¹ § 1 k.c., zaś celem postępowania niniejszego jest ocena, czy standardowe klauzule umowne zawarte we wzorcu umownym przekraczają zakreślone przez ustawodawcę granice rzetelności kontraktowej twórcy wzorca w zakresie ukształtowania praw i obowiązków

konsumenta oraz wyeliminowanie z obrotu określonych postanowień wzorców, co nie oznacza jednak, że stosowanie takich sformułowań jest w ogóle wyłączone w obrocie cywilnoprawnym.

Art. 385¹ § 1 k.c. określa przesłanki uznania zakwestionowanego postanowienia umownego za niedozwolone – postanowienie nie zostało uzgodnione indywidualnie, postanowienia umowy nie dotyczą sformułowanych w sposób jednoznaczny głównych świadczeń stron, ukształtowane zakwestionowanym postanowieniem prawa i obowiązki rażąco naruszają interesy konsumenta oraz pozostają w sprzeczności z dobrymi obyczajami, przy czym dla uznania postanowienia umownego za niedozwolone konieczne jest łączne wystąpienie wszystkich powyższych przesłanek. Wskazany wyżej przepis pozostaje w zgodzie z określeniem klauzuli niedozwolonej zawartym w art. 3 ust. 1 dyrektywy europejskiej nr 93/13 z dnia 5 kwietnia 1993 r., zgodnie z którym klauzula jest niedozwolona, gdy naruszając zasadę wzajemnego zaufania powoduje nieuzasadnioną i istotną dysproporcję praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta.

Nie ulega wątpliwości, iż spełnione zostały pierwsze dwie przesłanki uznania postanowienia umownego za niedozwolone, gdyż zakwestionowane postanowienie, zawarte w stosowanym przez pozwanego wzorcu umowy nie było uzgadniane indywidualnie, czemu pozwany w odpowiedzi na pozew nie zaprzeczył, zaś wzorec stosowany był przy zawieraniu umów z konsumentami. Nie ulega też wątpliwości, że kwestionowane postanowienie nie dotyczy sformułowanych w sposób jednoznaczny głównych świadczeń stron wynikających z zawarcia umowy wynikających z zawarcia umowy o świadczenie usług turystycznych, regulują one bowiem jedynie sytuację, w której uczestnik imprezy turystycznej odpowiada za wyrządzoną przez siebie szkodę. Postanowienie zakwestionowane przez powoda jest więc postanowieniem dodatkowym, podlegającym ocenie w świetle przepisów art. 385¹ k.c.

Niewątpliwie dla prawidłowej oceny postanowień umowy niezbędne jest zdefiniowanie pojęć „sprzeczności z dobrymi obyczajami” i „rażącego naruszenia interesów konsumenta”. W ocenie Sądu Apelacyjnego za rażące naruszenie interesów konsumentów należy uznać sytuację, w której w rażący sposób została naruszona równowaga interesów stron poprzez wykorzystanie przez jedną ze stron swojej przewagi przy układaniu wzorca umowy, przy czym „rażące” oznacza znaczne odchylenie przyjętego uregulowania od zasady uczciwego wyważenia praw i obowiązków. Sprzeczność z dobrymi obyczajami oznacza zaś wykroczenie przeciw uznanym w społeczeństwie zasadom moralnym lub przyjętej w obrocie uczciwości, a więc próbę obrony praw strony układającej wzorec na koszt konsumenta, bez dostatecznego brania pod uwagę jego interesów i bez przyznania mu z tego tytułu wyrównania.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że ocena abuzywności postanowień umownych wymaga dokonania przez sąd weryfikacji „przyzwoitości” konkretnej klauzuli, a więc zbadania, czy oceniane postanowienie wzorca jest sprzeczne z ogólnym wzorcem zachowań przedsiębiorców wobec konsumenta. Sąd powinien więc ustalić, jak wyglądałyby obowiązki konsumenta w braku kwestionowanej klauzuli – jeżeli konsument, na podstawie ogólnych przepisów, byłby w lepszej sytuacji, gdyby konkretnego postanowienia wzorca nie było, należy przyjąć, że ma ono charakter abuzywny (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2007 r. III SK 21/06 OSNP 2008/11-12/11).

Stosowane przez pozwanego postanowienie zawarte we wzorcu umownym jest w ocenie Sądu Apelacyjnego zarówno sprzeczne z dobrymi obyczajami, jak i rażąco narusza interesy konsumentów, gdyż nakłada na konsumenta obowiązek naprawienia szkody w miejscu gdzie szkoda została wyrządzona, zatem już w trakcie trwania imprezy, a więc w bardzo krótkim czasie, a tym samym prowadzi do nierzetelnego ukształtowania sytuacji konsumenta z uwagi na uregulowanie przede wszystkim miejsca spełnienia świadczenia w sposób odmienny od treści art. 454 k.c., jak i pośrednio uregulowanie kwestii wymagalności jego świadczenia w sposób odbiegający od art. 455 k.c. – w obu wypadkach na niekorzyść konsumenta.

Mając powyższe na względzie i uznając podniesione w apelacji zarzuty za bezzasadne, na podstawie art. 385 k.p.c. Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c.